

УДК 811.161.1`243:378.147.091.33:61

<http://orcid.org/0000-0001-6529-9427>

<http://orcid.org/000-0002-4349-9652>

ШЛЯХИ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ НАВЧАННЯ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Кушнір І.М., канд. пед. наук, Алексєєнко Т.М. (Харків)

У статті висвітлюються проблеми навчання російської мови іноземних студентів медичних спеціальностей, що здобувають освіту англійською мовою у вищих навчальних закладах України. Проаналізовано найбільш важливі комунікативні потреби даного контингенту студентів, для реалізації яких пропонується інтенсифікувати процес мовної підготовки. Авторами статті представлено методичний опис навчального комплексу «Параллель», створеного кафедрою мовної підготовки ЦМО ХНУ імені В.Н. Каразіна.

Ключові слова: іноземні студенти-медики, інтенсивний метод, інтенсифікація навчання.

© Кушнір І.М., Алексєєнко Т.М., 2015

Кушнир И.Н., Алексеенко Т.Н. Пути интенсификации обучения русскому языку иностранных студентов медицинских специальностей. В статье освещаются проблемы обучения русскому языку иностранных студентов медицинских специальностей, получающих образование на английском языке в высших учебных заведениях Украины. Проанализированы наиболее важные коммуникативные потребности данного контингента студентов, для реализации которых предлагается интенсифицировать процесс языковой подготовки. Авторами статьи представлено методическое описание учебного комплекса «Параллель», созданного кафедрой языковой подготовки ЦМО ХНУ имени В.Н. Каразина.

Ключевые слова: иностранные студенты-медики, интенсивный метод, интенсификация обучения.

Kushnir I.N., Alekseenko T.N. The ways of intensification of teaching Russian foreign students of medical specialties. The article deals with problems of teaching Russian to foreign medical students who study at the higher schools in Ukraine. The authors give highlights of the most important communicative needs of this group of students. They argue that intensifying the process of teaching Russian to foreign students is the best way to solve the existing problems. Intensification is considered as a two-fold phenomenon: in the psychological plane, it is an activation of thinking processes of the student; in the methodical one, it is a special teaching structure that makes it possible to maximize a volume of the learnt material in a small amount of time. Intensification of teaching Russian to the author-defined contingent of foreign students is based on the principles of the intensive method of teaching foreign language and is determined by the totality of four parameters: 1) amount of the learned material; 2) quantity and variability of techniques; 3) closeness of communication; 4) activation of a person's mental reserves.

The authors present a methodical description of the Russian course "Parallel" made by the language training department of the Centre of International Students Training of V.N. Karazin Kharkiv National University.

This is an intensified Russian course for medical students who study in English. The intensifying effect is achieved by the concentrated structuring of the language and speech material, a large amount and variability of teaching approaches that are implemented by means of pre-communicative, training and communication role play exercises and tasks; and closeness of communication is supported by the structuring of the teaching material and continuity of levels within the scope of this course.

Keywords: foreign medical students, intensive method, intensification of learning.

В останні роки у вищих навчальних закладах України все більше затребуваним серед іноземних студентів медичних спеціальностей стає навчання англійською мовою. Проте такі студенти повинні обов'язково вивчати українську чи російську мову, тому що англійська не є мовою спілкування в Україні. У східних регіонах більшість із студентів медичних спеціальностей обирають для вивчення російську мову, оскільки саме її будуть використовувати для здійснення комунікації в соціокультурному просторі, а також у професійній сфері для спілкування з пацієнтами українських лікувальних закладів (які у більшості своїй не володіють англійською мовою) під час проходження медичної практики. Отже, іноземні студенти медичних спеціальностей, які навчаються англійською мовою, мають якнайшвидше оволодіти вміннями спілкування у соціально-побутовій, соціокультурній та професійній сферах.

Проблема навчання російської мови цього контингенту студентів полягає в обмеженій кількості аудиторних годин, що виділяється на вивчення цього предмету. Як показує практика, найважливішими для іноземних студентів медичних спеціальностей, що навчаються англійською мовою, виявляються потреби у формуванні вмінь і навичок аудіювання та усного мовлення, але умови навчання російської мови означеного контингенту не сприяють розвитку базових умінь у цих видах мовленнєвої діяльності. Така ситуація породжує низку завдань в організації та методичному забезпеченні курсу російської мови для іноземних студентів-медиків, а саме: 1) здійснення концентричного розподілу необхідного мовленнєвого та мовного матеріалу відповідно до навчальних планів і робочих програм; 2) створення системи завдань, яка б забезпечувала формування навичок і вмінь спілкування в актуальних для даного контингенту сферах. Уважаємо, що потреба студентів-медиків у продуктивному засвоєнні мовленнєвого та мовного матеріалу потребує необхідності інтенсифікації процесу навчання російської мови іноземних студентів медичних факультетів (з англійською мовою навчання). Зазначені чинники зумовлюють **актуальність** пропонованої статті.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні та описі системи завдань, спрямованої на інтенсифікацію навчання російської мови іноземних студентів-медиків англійської форми навчання.

Аналіз останніх досліджень. Явище інтенсифікації навчання іноземних мов досліджується починаючи з другої половини ХХ ст. і лежить в основі інтенсивних методів. Інтенсифікація навчання передбачає засвоєння більшої кількості матеріалу або виконання більшої кількості навчальної діяльності за меншу кількість учбових годин [2; 9], тоді як інтенсивні методи спрямовані на досягнення максимальної інтенсивності навчання за найменший проміжок часу за умов щоденної значної концентрації учбових годин [3; 4]. Процес інтенсифікації навчання тісно пов'язаний з інтенсивними методами.

Засновниками інтенсивного методу вважають Г. Лозанова, Г.О. Китайгородську, О.О. Леонтьєва. Серед розроблених методів інтенсивного навчання виокремлюють такі: сугестопедичний (Г. Лозанов); емоційно-смісловий (І.Ю. Шехтер), інтенсивну методику навчання усного мовлення (Л.Ш. Гегечкорі), метод активізації резервних можливостей особистості (Г.О. Китайгородська), прискорений курс навчання розмовної мови шляхом «занурення» (А.С. Плєсневіч) та ін. [8].

Головною особливістю інтенсивних методів навчання російської мови як іноземної є те, що таке навчання, на думку Г.О. Китайгородської, ґрунтується на діяльнісному та комунікативно-особистісному підходах, пропонує реалістичний шлях до оволодіння усним іноземним мовленням [5]. Застосування інтенсивних методів передбачає щоденну концентрацію великої кількості учбових годин у стислі терміни навчання; активізацію мовленнєвих дій; активізацію внутрішніх (психологічних) резервів того, хто вивчає іноземну мову [5]. Але, як уже зазначалося, у навчальних планах для іноземних студентів-медиків, які здобувають освіту англійською мовою, на вивчення російської мови як іноземної виділяється невелика кількість годин на тиждень протягом тривалого часу. Очевидно, що такі умови унеможливають використання інтенсивних методів у чистому вигляді. Погодимося із науковцями (І.О. Зимня, Т.І. Капітонова, А.М. Щукін та ін.), які підкреслюють доцільність інтенсифікації навчання з метою формування у студентів ВНЗ навичок і вмінь спілкування іноземною мовою за умов обмеженої кількості навчальних годин.

Виклад основного матеріалу. Для вирішення означеної вище проблеми мовної підготовки іноземних студентів медичних спеціальностей, які навчаються англійською мовою, пропонуємо

використання елементів інтенсивного методу та інтенсифікацію навчання російської мови, спрямовану на поліпшення якості засвоєння мовного матеріалу, досягнення максимальної ефективності навчання з мінімальними витратами часу [4].

Уважаємо, що інтенсивність можна розглядати у двох взаємопов'язаних аспектах: психологічному (як активізацію розумових можливостей особистості) та дидактичному (як особливу організацію навчання, що дозволить досягнути максимальну кількість матеріалу за обмежену кількість годин). У визначенні інтенсивності навчання дотримуємося думки І.О. Зимньої, яка розглядає інтенсивність як інтегральну властивість процесу інтенсифікації, що визначається сукупністю чотирьох параметрів: 1) обсягом засвоєного матеріалу; 2) кількістю і варіативністю прийомів (вправ); 3) щільністю спілкування; 4) активізацією психічних резервів особистості (переклад наш – Т.А., І.К.) [2]. Інтенсифікація навчання передбачає діяльність викладача, орієнтовану на підвищення цілеспрямованості у вивченні іноземної мови, та концентричність організації змісту навчальних матеріалів, що посилює мотивацію вивчення російської мови іноземними студентами медичних спеціальностей.

Хоча застосування інтенсивних методів орієнтоване на формування вмінь усного мовлення, загальновідомо, що комунікативні вміння ґрунтуються на лексичних і граматичних навичках. Услід за Г.О. Китайгородською ми вважаємо, що інтенсифікація навчання передбачає оволодіння мовленнєвими вміннями та навичками одночасно і паралельно із засвоєнням мовного матеріалу (переклад наш – Т.А., І.К.) [3]. Мовний матеріал рекомендується вводити за допомогою текстів-полілогів; закріплення нового мовного матеріалу здійснюється завдяки тренуванню в спілкуванні; практичні вміння здобуваються під час вільного використання вивченого матеріалу в різних ситуаціях [3]. Для ефективного засвоєння мовного матеріалу доцільно подавати лексико-граматичний коментар та рекомендувати студентам письмові домашні завдання. Отже, реалізації потреб цільового контингенту сприятиме використання елементів методу активізації резервних можливостей особистості Г.О. Китайгородської [5], що дозволить інтенсифікувати процес вивчення російської мови як іноземної.

Інтенсифікація мовної підготовки іноземних студентів-медиків ґрунтується на реалізації таких принципів навчання: 1) *діяльнісного*: уміння спілкуватись (аудіальні та мовленнєві вміння) формуються у спілкуванні [3]; використовуються різні форми педагогічного спілкування викладача та студентів; 2) *концентричності*: концентричної організації навчального процесу і навчального матеріалу («від формування навичок і вмінь елементарного рівня через систематизацію та закріплення засвоєного матеріалу в тренувальних і мовленнєвих вправах до формування творчих умінь ситуативного варіювання висловлення на новому матеріалі в умовах, наближених до реального спілкування» [8: 246]); 3) *особистісного*: глобальне використання всіх засобів впливу на психіку студента (авторитет, єдність усвідомлюваного і неусвідомлюваного та ін.); індивідуальне навчання через групове; взаємодія рольових та особистісних прийомів навчання [1; 4].

Реалізація наведених вище принципів у процесі навчання російської мови іноземних студентів-медиків англійської форми навчання вимагає від викладачів попереднього відбору, структурування та групування лексичного і граматичного матеріалу, тем і ситуацій спілкування, необхідних для даного контингенту студентів; поєднання мовного матеріалу, поданого концентрично, з формувальними й активізуючими мовленнєві вміння вправами та завданнями; вибір найбільш ефективних рольових форм для активізації психічних резервів особистості студента.

Кафедрою мовної підготовки ХНУ імені В.Н. Каразіна було розроблено навчальний комплекс «Параллель» для іноземних студентів медичних спеціальностей, які навчаються англійською мовою [5; 6; 7]. У цьому комплексі пропонується інтенсифікований курс російської мови, що задовольняє комунікативні потреби означеного контингенту у соціально-побутовій та соціокультурній сферах спілкування. На думку викладачів, які використовували створений комплекс у навчальному процесі, «Параллель» – це засіб ефективного вирішення проблеми обмеженості кількості навчальних годин, виділених на вивчення російської мови.

Для навчання у межах запропонованого курсу було відібрано актуальні для студентів теми, на основі яких у студентів формуються комунікативні вміння: «*Я и моя семья*»; «*Мой рабочий день*»;

«Состояние человека (Как я болел)»; «Город, в котором я учусь»; «Национальная еда» (украинская, стран студентов); «Национальные праздники» (украинские, стран студентов); «Времена года» (украинские, стран студентов); «Моя будущая профессия» і т.д. У межах цих тем було відібрано комунікативно достатній мовний матеріал (лексичний і граматичний), на основі якого, за допомогою поліфункціональних завдань, моделюються навчальні ситуації. Мовний матеріал відібраних текстів, комунікативних зразків (діалогічних єдностей) дозволив створити лексичні і граматичні мінімуми, на основі яких розроблено систему завдань для комплексного формування вмінь і навичок усного та писемного мовлення.

На наш погляд, у розробленому навчально-методичному комплексі представлено вправи та завдання, що можна розподілити на такі групи: 1) мовні та мовленнєві; 2) передкомунікативні; 3) комунікативно-рольові.

Розроблено *мовні* та *мовленнєві* завдання двох типів. Перші спрямовані на введення нового мовного та мовленнєвого матеріалу під час спілкування викладача зі студентами. Особливість завдань такого типу полягає в їх «органічному вплетанні у контекст нібито неформального спілкування викладача із групою, що кожного разу подається як природна ситуація, учасниками якої стають ті, хто викладає і вивчає мову» (переклад наш – Т.А., І.К.) [3: 54]. Перший тип завдань у комплексі «Параллель» представлений у вигляді питань-стимулів та відповідей-зразків. Граматичний матеріал, необхідний для мовного оформлення певної ситуації спілкування, подається у вигляді таблиць, а лексичний супроводжується ілюстраціями та прикладами словозміни лексичних одиниць, що входять до активного вокабуляру даного контингенту студентів. Завдяки такому способу введення нового матеріалу підвищується активність кожного студента в групі, що забезпечує ефективність засвоєння великого обсягу матеріалу за невелику кількість часу.

Метою мовних і мовленнєвих завдань другого типу є формування умінь не лише в такому виді мовленнєвої діяльності, як говоріння, але й у читанні та письмі. Представлені в комплексі «Параллель» завдання цього типу формулюються таким чином: *закончите вопрос, используя личные местоимения в правильной форме; ответьте*

на вопросы и запишите ответы, используя данные справа слова в правильной форме; прочитайте вопросы и запишите правильные ответы, используя данные в скобках существительные и прилагательные; прочитайте текст и задайте друг другу вопросы; прочитайте диалог/текст и ответьте на вопросы; поработайте в парах в соответствии с образцом: прочитайте реплику-стимул и дайте ответную реплику, изменяя вид глагола; составьте диалоги по модели, используя слова, данные справа; диалоги, используя иллюстрации.

Передкомунікативні завдання спрямовані на вдосконалення мовленнєвих умінь іноземних студентів і стимулюють їх до вираження своїх думок російською мовою стосовно конкретної ситуації. У комплексі «Параллель» пропонуються такі завдання цієї групи: *составьте и разыграйте в парах диалоги по данным иллюстрациям, используйте образец; узнайте у одноклассников, что едят на завтрак/обед/ужин в их странах; расскажите, что вы обычно делаете утром, а что сделали сегодня; сравните две иллюстрации и расскажите, что было в комнате вечером, и что исчезло после того, как в ней побывали воры; прочитайте текст и расскажите его от лица одного из героев; используя таблицу, расскажите своим одноклассникам, что вам нравится* і т.п.

Вивчення кожної теми завершується **комунікативно-рольовими завданнями**, метою яких є активізація та актуалізація граматичних і лексичних навичок і мовленнєвих умінь кожного студента групи. У комплексі «Параллель» представлено такі завдання цієї групи: *«В группе новый студент. Узнайте у него о месте его проживания, о месте его учёбы, о месте работы его родителей, братьев, сестёр, если: а) Вы студент, б) Вы преподаватель»; «Вы хотите пригласить друзей в гости на день рождения. Узнайте, что они любят есть и пить, чтобы приготовить ужин»; «Вы социолог и заполняете анкету. Опросите друзей, где, с кем и почему они любят: отдыхать, гулять, ходить в кино/театр, играть в разные спортивные игры, знакомиться, встречаться»* і т.п.

Формулювання всіх завдань у навчальному комплексі дублюється англійською мовою.

Висновок. Для підвищення ефективності навчання російської мови іноземних студентів медичних спеціальностей, що здобувають

вищу освіту англійською мовою, за умов невеликої кількості учбових годин протягом тривалого часу доцільно здійснювати інтенсифікацію процесу мовної підготовки. Інтенсифікація забезпечується такими методичними засобами: формування лексичних і граматичних навичок відбувається у спілкуванні через систематизацію та закріплення в мовних та мовленнєвих завданнях; мовний і мовленнєвий матеріал подається концентрично; виконання комунікативно-рольових завдань забезпечує накопичення досвіду спілкування завдяки стимулюванню до продукування висловлення в нових умовах, наближених до ситуацій реального спілкування; відбір навчальних матеріалів, актуальних для даного контингенту, сприяє підвищенню мотивації, а у зв'язку із цим і продуктивності вивчення російської мови як іноземної.

Використання описаного у статті навчально-методичного комплексу забезпечує комунікативні потреби іноземних студентів-медиків (англійської форми навчання) у соціально-побутовій та соціокультурній сферах спілкування, що підтверджується аналізом результатів контрольних заходів.

Мета подальших науково-методичних розвідок полягатиме у теоретичному обґрунтуванні та розробці навчально-методичних матеріалів із російської мови, спрямованих на формування вмінь професійного спілкування іноземних студентів медичних спеціальностей, що здобувають освіту англійською мовою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акишина А.А. Мотивация как основа интенсивного курса обучения / А.А. Акишина // Современное состояние и основные проблемы изучения и преподавания русского языка и литературы : материалы V конгресса МАПРЯЛ. – М., 1982. – С. 20–24.
2. Зимняя И.А. Психология обучения иностранным языкам в школе / И.А. Зимняя. – М. : Просвещение, 1991. – 222 с.
3. Интенсивное обучение иностранным языкам в высшей школе / Под ред. Г.А. Китайгородской. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1987. – 158 с.
4. Капитонова Т.И. Методы и технологии обучения русскому языку как иностранному / Т.И. Капитонова, А.Н. Щукин. – М. : Рус. яз. Курсы, 2008. – 312 с.
5. ПАРАЛЛЕЛЬ. Русский язык для начинающих. Вводный курс : учеб. пособие / [Ушакова Н.И., Алексеенко Т.Н., Манивская Т.Е., Склиренко А.А.]. – 4-е изд. (испр. и доп.). – Х. : ХНУ имени В.Н. Каразина, 2012. – 104 с.

6. ПАРАЛЛЕЛЬ. Русский язык для начинающих. Базовый курс : учеб. пособие / [Ушакова Н.И., Алексеенко Т.Н., Манивская Т.Е., Петренко И.П.]. – 6-е изд. (испр. и доп.). – Х. : ХНУ имени В.Н. Каразина, 2013. – 128 с.
7. ПАРАЛЛЕЛЬ. Русский язык для начинающих. Основной курс : учеб. пособие / [Ушакова Н.И., Алексеенко Т.Н., Клочко Т.В., Кушнир И.Н., Петренко И.П.] – Х. : ХНУ имени В.Н. Каразина, 2012. – 120 с.
8. Шульга І.М. Використання інтенсивних методів у коригувальному тренінгу для іноземних студентів-нефілологів 1 курсу / І.М. Шульга // Наукові записки : [зб. наук. статей] / МОН України, нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова; укл. Л.Л. Макаренко. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. – Вип. СІХ (109). – 284 с. – (серія «Педагогічні та історичні науки»). – С. 242–250.
9. Щукин А.Н. Современные интенсивные методы и технологии обучения иностранным языкам : учеб. пособие / А.Н. Щукин ; [2-е изд.]. – М. : Филоматис, 2010. – 186 с.